

Elżbieta Osewska

Komunikacja wiary w rodzinie wobec wyzwań internetu

Studia nad Rodziną 17/2 (33), 197-213

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta OSEWSKA – WSR UKSW Warszawa

KOMUNIKACJA WIARY W RODZINIE WOBEC WYZWAŃ INTERNETU

Od czasu odkrycia Internetu jako potężnego środka komunikacji, wywarł on ogromny wpływ na przeobrażenia komunikacji międzypersonalnej i społecznej. Nieustanna dostępność obrazów i idei oraz ich szybki przekaz przyniósł znaczne konsekwencje, zarówno pozytywne jak i negatywne, dla psychologicznego, moralnego i społecznego rozwoju osób, struktury i funkcjonowania rodziny, komunikacji, postrzegania oraz przekazywania wartości, światopoglądów, ideologii i przekonań religijnych. W artykule autorka przedstawia Internet jako źródło skutecznej komunikacji i informacji, zagrożenia i niebezpieczeństwa związane z cyberprzestrzenią odnoszące się do życia rodzinnego, szczególnie komunikacji rodzinnej. W ostatniej części poszukuje najlepszych rozwiązań sprzyjających komunikacji wiary w rodzinie w kontekście gwałtownego rozwoju Internetu.

Słowa kluczowe: Internet, cyberprzestrzeń, komunikacja wiary, członkowie rodziny, pedagogia.

Rodzina przez stulecia stosowała przekaz wiedzy o życiu, tradycji, znaków, postaw, ale również przekaz wiary. Pokolenie dziadków i rodziców podawało młodszemu „treść komunikatu” – prawdy wiary, normy postępowania, wartości. Dodatkowo przekaz rodzinny był wzmacniany przez parafię, szkołę, ruchy i grupy religijne i całe społeczeństwo. Udział dzieci w życiu i praktykach religijnych rodziny wsparty efektywnym oddziaływaniem parafii i szkoły powodował, iż młode pokolenie łatwiej przyjmowało przekazywane prawdy wiary, normy i postawy. Niestety, współcześnie nastąpiły silne zaburzenia w przekazie wiary z pokolenia na pokolenie¹. Specjaliści komunikacji, peda-

¹ Por. E. Osewska, J. Stala, *Éducation religieuse et morale dans une école polonaise dans le contexte des transformations politiques*, „Studia Pastoralne” 2012, nr 8, s. 141-148; J. Stala, *Der Mensch als Person: Die bestimmende Grundlage für Johannes Paul II*.

godzy i katechetycy wskazują na następujące przeszkody w komunikowaniu: odmienność postrzegania rzeczywistości przez pokolenie rodziców i dzieci, trudności językowe, brak czasu, osłabienie autorytetów, konflikty międzypokoleniowe, indywidualizm, relatywizm². Czynnikiem, który niewątpliwie wpłynął na przekaz międzypokoleniowy jest ekspansywny rozwój nowych technologii komunikacyjnych, szczególnie Internetu.

Gwałtowny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych zmienił i nadal zmienia (trudno jeszcze oceniać ostateczne rezultaty) charakter komunikacji wewnątrzrodzinnej i procesu wychowania. Z jednej strony media elektroniczne mogą być cenną pomocą w ewangelizacji, ułatwiają bowiem docieranie do wierzących, pomagają w udostępnianiu literatury, filmów, muzyki chrześcijańskiej, stwarzają szanse na powstanie platform ewangelizacyjnych i szybki przekaz informacji³. Natomiast z drugiej strony współczesne media, szczególnie Internet, mogą stanowić zagrożenie, gdyż „obecna rewolucja w środkach społecznego przekazu pociąga za sobą fundamentalne przekształcenie elementów, za pomocą których ludzie pojmują świat wokół siebie oraz sprawdzają i wyrażają to, co pojmują. Nieustanna dostępność obrazów, idei i ich szybki przekaz, nawet z kontynentu na kontynent, mają głębokie konsekwencje, zarówno pozytywne, jak i negatywne, dla psychologicznego, moralnego i społecznego rozwoju osób, struktur i funkcjonowania społeczeństw, komunikacji międzykulturowej i postrzegania oraz przekazywania wartości, światopoglądów, ideologii i wierzeń religijnych”⁴. Można stwierdzić, iż paradoksalnie czynniki, które mogą prowadzić do lepszej komunikacji międzyludzkiej mogą również pogłębiać egocentryzm i wyobcowanie jednostek. Przekaz informacji przestaje być zależny od osobowego źródła – autorytetu, który podawał wiedzę opartą o swoje przekonania, poszukiwania, refleksje i dzielił się nią z osobami młodszymi i mniej doświadczonymi. Odmienne,

in seinem Bild von der Familie, „The Person and the Challenges” 2012, nr 2, s. 41-59; E. Osewska, J. Stala, *Założenia i uwarunkowania wychowania religijnego podejmowanego w środowisku rodzinnym*, w: *Wychowanie do wartości w świecie cyberkultury*, red. B. Bilicka, Toruń 2012, s. 183-214.

² Por. Por. J. Rye, *The Communicator's Craft*, Leicester 1990, s. 51-73; J. A. F. Stoner, Ch. Wankel, *Kierowanie*, Warszawa 1982, s. 438.

³ Por. E. Osewska, *Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy*, w: *Wybrane zagadnienia z katechetyki*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 133-139.

⁴ Papiaska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja duszpasterska *Aetatis Novae* na temat środków społecznego przekazu w dwudziestą rocznicę *Communio et progressio*, 4.

w cyberprzestrzeni więcej informacji podają ludzie młodszy z mniejszym bagażem doświadczeń, ale z większymi umiejętnościami technicznymi. Każdy użytkownik Internetu korzysta z informacji tam udostępnianych, jak również sam zamieszcza swoje informacje, zatem pozostaje jednocześnie nauczycielem i uczniem, wychowawcą i wychowywanym, nadawcą i odbiorcą⁵.

Komunikacji wiary w rodzinie nie da się oddzielić od całokształtu bardzo szeroko rozumianych procesów i działań wychowawczych⁶ i aktualnego kontekstu komunikacji i wychowania. Dlatego w niniejszym artykule zostanie przedstawiony Internet jako kontrowersyjne medium. Z jednej strony źródło sprawnej komunikacji i zdobywania informacji, z drugiej – przestrzeń, która niesie ze sobą wiele zagrożeń i niebezpieczeństw. W ostatniej części zostanie podjęta próba poszukiwania rozwiązań pedagogicznych i katechetycznych.

1. Sprawna komunikacja i informacja

„Internet posiada pewne uderzające cechy. Jest natychmiastowy, bezpośredni, ma światowy zasięg, jest zdecentralizowany, interaktywny, nieskończenie rozszerzalny co do treści i oddźwięku, łatwo dostosowujący się i adaptujący w znacznym stopniu. Jest egalitarny, to znaczy – każdy mający odpowiedni sprzęt i umiarkowane umiejętności techniczne może być aktywnie obecny w cyberprzestrzeni, ogłaszać swoje przesłanie światu i domagać się uwagi. Pozwala jednostkom bawić się anonimowością, odgrywać różne role i fantazjować, a także wchodzić we wspólnotę z innymi i dzielić się z nimi. Według gustów użytkowników, pozwala zarówno na aktywny udział, jak i bierne bycie wchłanianym przez «pozbawiony zewnętrznych odniesień świat, poddając się bodźcom o niemal narkotycznym oddziaływaniu». Może być wykorzystany dla przełamania izolacji jednostek i grup lub do jej pogłębienia⁷. Internet daje nieograniczone możliwości kontaktu z innymi osobami, co wydaje się cenne

⁵ Por. B. Szmigielska, *Internet jako środowisko edukacyjne*, w: *Psychologiczne konteksty Internetu*, red. B. Szmigielska, Kraków 2009, s. 16.

⁶ Por. S. Semik, *Miejsce katechezy rodzinnej w procesie religijno-moralnego wychowania dziecka*, „Seminare” 1981, s. 111-124; J. Stala, E. Osewska, *Anders erziehen in Polen. Der Erziehungs- und Bildungsbegriff im Kontext eines sich ständig verändernden Europas des XXI. Jahrhunderts*, Tarnów 2009; J. Stala, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie. Próba refleksji nad nauczaniem Jana Pawła II w kontekście polskich uwarunkowań*, Tarnów 2010; *Religious Education / Catechesis in the Family. A European Perspective*, red. E. Osewska, J. Stala, Warszawa 2010.

⁷ Papińska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 7.

szczególnie w przypadku osób nieśmiałych, chorych, niesprawnych ruchowo, zagubionych, ale jednocześnie funkcjonujący długo mit o anonimowości użytkowników Internetu⁸ pozwalał im na podejmowanie działań, których z różnych powodów nie podejmują w świecie realnym. Jednym z nich jest cybermobbing, czyli krzywdzenie innych osób przy zastosowaniu współczesnych technologii komunikacyjnych. Szczególnie drastyczną formą jest trwające dłuższy czas oczernianie, szykanowanie, ośmieszanie, poniżanie, czy zastraszanie innych osób za pośrednictwem poczty elektronicznej, czatów, blogów, stron internetowych, serwisów społecznościowych, grup dyskusyjnych⁹. Działania sprawcy w cyberprzestrzeni są znacznie trudniejsze do zaobserwowania, co ma szczególnie znaczenie w sytuacji elektronicznego ośmieszania rówieśników dokonywanego przez młodych. Dodatkową trudność w odniesieniu do agresji wyrażanej za pomocą środków elektronicznych sprawia fakt, iż rodzice i opiekunowie w mniejszym stopniu korzystają z niektórych propozycji internetowych i nie rozumieją ich specyfiki oraz wpływu na życie nowych pokoleń¹⁰.

Internet jest bardzo kontrowersyjnym medium, z jednej strony bowiem ułatwia poszukiwanie informacji, daje dostęp do dóbr kultury, umożliwia poznanie nowych ludzi, z drugiej zaś naraża człowieka na szereg zagrożeń i pokus wcześniej mu nie znanych lub niedostępnych¹¹. Internet z wielkim rozmachem wkroczył do wszystkich sfer życia człowieka, z jednej strony wspierając jego rozwój, ale z drugiej strony przyczyniając się także do poniżania godności człowieka i zagubienia wartości ogólnoludzkich. Internet udostępnił człowiekowi nową „platformę wolności”, która ułatwia mu podejmowanie zarówno działań, które go rozwijają i uszczęśliwiają, jak również działań, które go osłabiają, krzywdzą, a nawet niszczą. W tym kontekście niezwykle ważne jest poznanie obiektywnych kryteriów osądu ludzkiego działania oraz zdobycie umiejętności odróżniania zachowań dobrych od złych, subiektywne bowiem przekonanie

⁸ Por. I. Ulfik-Jaworska I., *Cyberprzemoc czy cybermobbing? Kontrowersje terminologiczne i charakterystyka zjawiska*, w: *Psychologiczne konteksty Internetu*, red. B. Szmigielska, Kraków 2009, s. 197-212.

⁹ Por. A. Andrzejewska, J. Bednarek, *Cyberbullying – zjawisko, zagrożenia, profilaktyka*, Warszawa 2009, s. 44; D. Sarzała, *Problem agresji i przemocy w mediach elektronicznych – aspekty psychologiczne i etyczne*, w: *Cyberświat. Możliwości i zagrożenia*, red. J. Bednarek, A. Andrzejewska, Warszawa 2009, s. 243-279.

¹⁰ Por. A. Andrzejewska, J. Bednarek, *Cyberbullying – zjawisko, zagrożenia, profilaktyka*, dz. cyt., s. 44.

¹¹ Por. *Wychowanie do wartości w świecie cyberkultury*, red. B. Bilicka, Toruń 2012.

danego człowieka, że jego działanie jest słuszne, nie może stanowić wystarczającego kryterium, aby to działanie uznać za moralnie dobre lub złe.

Cyberprzestrzeń daje możliwość pozyskiwania wiedzy z różnych ogólnodostępnych źródeł i wielu kanałów informacyjnych, co może przyczynić się do zwiększenia motywacji wewnętrznej młodych¹². Można uznać, iż wychowywanie i nauczanie za pośrednictwem Internetu oraz poza nim zaczynają się wzajemnie uzupełniać i przenikać¹³. Jednakże proces wychowania podejmowany online jest nieplanowany, bez określonych intencji, stąd raczej należy wskazywać na oddziaływanie środowiskowe¹⁴, niż typowe wychowanie. Coraz łatwiejszy dostęp do Internetu domaga się mądrego korzystania i właściwego stosowania tego medium¹⁵. Jednak przygotowanie do korzystania z Internetu nie może być ograniczone do alfabetyzmu komputerowego (umiejętne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem) i alfabetyzmu multimedialnego (zdolność odnajdywania, gromadzenia, analizowania, przetwarzania, prezentacji informacji zdobytych za pomocą różnych mediów)¹⁶, lecz domaga się kształtowania postawy krytycznej oceny zdobywanych informacji. Przypomina o tym Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu: „Pierwszą powinnością odbiorców społecznego przekazu jest rozeznanie i wybór. Odbiorcy winni gromadzić informacje na temat mediów – ich struktur, sposobów działania i treści – i dokonywać odpowiedzialnych wyborów, kierując się zdrowymi kryteriami etycznymi, które wskazują, co warto czytać, co oglądać i czego słuchać. Dzisiaj każdy potrzebuje jakiejś formy permanentnej edukacji medialnej, polegającej na własnych studiach, na udziale w zorganizowanych kursach lub na jednym i drugim jednocześnie. Edukacja taka nie tylko pozwala poznawać techniki stosowane przez media, ale także pomaga ludziom przyswajać sobie normy dobrego smaku i formułować poprawne oceny moralne, co jest jednym z aspektów formacji sumienia”¹⁷.

Cyberświat staje się nową przestrzenią kulturową, w której człowiek spędza swój czas wolny i która odzwierciedla charakter postmodernistycznego

¹² Por. J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2008, s. 88.

¹³ Por. A. Jaszczak, *Cyberedukacja seksualna i cyberseks młodzieży*, w: *Psychologiczne konteksty Internetu*, red. B. Szmigielska, Kraków 2009, s. 95.

¹⁴ Por. B. Szmigielska, *Internet jako środowisko edukacyjne*, dz. cyt., s. 23.

¹⁵ Por. A. Nowak, *Szkola w dobie Internetu*, Warszawa 2009, s. 8.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, n. 25.

społeczeństwa. W świecie wirtualnym znajdują odbicie raz tak powszechne jego cechy, jak indywidualizm, pluralizm, konsumpcjonizm oraz wiele innych, które można dojrzeć w świecie realnym, a które są przenoszone do świata wirtualnego¹⁸.

J. Bednarek, opisując funkcje współczesnych mediów, pokazuje, w jaki sposób kształtują one współczesną kulturę, nauczanie i wychowanie: „pierwsza z funkcji multimediów polega na błyskawicznym dostarczaniu różnorodnych informacji. Istota drugiej funkcji – ludycznej – dotyczy programów rozrywkowych, których wartości są uzależnione od jakości programów i sposobu ich odbioru. Trzecia funkcja – stymulująca – wyraża się w inspirowaniu odbiorców do aktywnego odbioru nadawanych treści. Czwarta funkcja – wzorcotwórcza – polega na propagowaniu określonych stylów życia, ideałów, wzorców postępowania i zachowania. Piąta funkcja – interpersonalna – wynika z wszechobecnej telewizji i komputerów łączących się z całym światem przez Internet”¹⁹.

Choć korzystanie z Internetu jest nowym elementem stylu życia współczesnego człowieka, to jednak to, co czyni on w cyberprzestrzeni, nie jest oderwane od tego, co dzieje się w jego codziennym życiu poza siecią²⁰. Radykalny podział na świat wirtualny i realny stawia człowieka wobec fałszywej dychotomii i nie pozwala na zrozumienie natury nowego medium. Internet pozostaje silnie związany z życiem codziennym i wywiera na nie znaczący wpływ²¹. Nowe pokolenie, wzrastające w pełnym dostępie do Internetu, uczestniczy nie tylko w grupach istniejących w świecie realnym, ale coraz bardziej w świecie on-line, gdzie tworzy zbiorowości skupione wokół wybranych treści, idei czy poglądów²². Działania podejmowane w sieci nie są oderwane od codziennego życia młodych internautów. Do cyberprzestrzeni przenoszone zostają nawyki, zainteresowania, preferencje obecne w codziennym życiu w „realu”. Sieć internetowa odwzorowuje struktury społeczne; nierówności klasowe i rasowe,

¹⁸ Por. P. Wallace, *Psychologia Internetu*, Poznań 2000.

¹⁹ J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2008, s. 87.

²⁰ Por. A. Kuczyńska, *Połączone światy online i offline*, w: „Male tęsknoty?”, *Style życia w czasie wolnym we współczesnym społeczeństwie*, red. W. Muszyński, Toruń 2009, s. 98.

²¹ Por. D. Batorski, K. Olechnicki, *Wprowadzenie do socjologii Internetu*, „Studia Socjologiczne” 2007, nr 3, s. 7.

²² Por. M. Sternicka, *Cyberprzestrzeń jako dostawca rozrywki oraz miejsce autokreacji – na przykładzie serwisu internetowego YOUTUBE*, w: „Male tęsknoty?”, *Style życia w czasie wolnym we współczesnym społeczeństwie*, red. W. Muszyński, Toruń 2009, s. 89.

a zarazem propaguje nowe formy społeczno-kulturowe i wpływa na życie codzienne²³. Młode pokolenie wzrastające wraz z cyberprzestrzenią nie zna świata pozbawionego ICT, dlatego zachowuje się jak internetowi tubylcy, którzy dobrze znają reguły gry i nie wyobrażają sobie życia bez szerokopasmowego Internetu. Natomiast starsze pokolenie traktuje Internet jako dodatek do realnego życia. Dorośli, którzy zaczęli korzystać z Internetu już po ukształtowaniu się sposobów zaspakajania potrzeb społecznych, traktują go inaczej niż młodzi. Starsi użytkownicy stosują Internet do zaspokojeniu potrzeb, które realizowali w świecie realnym, np. zamiast kupować gazety, czytają ich internetowe wydania, ale podstawową rzeczywistością pozostaje dla nich świat realny, Internet zaś staje się znaczącą pomocą w lepszym w nim funkcjonowaniu. Inaczej wygląda sytuacja dzieci i młodzieży, dla których Internet stał się jednym z głównych środowisk służących do zaspokajania potrzeb społecznych i kulturowych²⁴.

Powstanie nowych form aktywności w cyberświecie, takich jak: blogi, YouTube, Wikipedia, Facebook, Twitter czy Second Life skłania każdego uczestnika do budowania swojego „profilu medialnego”, stąd medialność cyfrowych tubylców jest ich cechą wrodzoną. Natomiast hasło, „to, czego nie ma w Internecie, nie istnieje” zmusza do kreacji siebie online. Internet pozwala, szczególnie młodym ludziom, na zerwanie z ograniczeniami wynikającymi z wieku, płci, pochodzenia, wykształcenia, czy pozycji społecznej. W cyberprzestrzeni człowiek ma możliwość „kształtowania” i prezentowania swojej tożsamości jak chce, zgodnie z indywidualnymi potrzebami. Internet sprzyja burzeniu stereotypów i budowaniu zindywidualizowanej tożsamości. Jeszcze niedawno bardzo znacząca była anonimowość użytkownika, obecnie portale społecznościowe zachęcają internautów do udostępniania informacji o sobie, do prezentacji siebie, a w ramach myślenia o karierze „coachowie” coraz częściej zachęcają młodych ludzi poszukujących pracy do przemyślanego „budowania i szlifowania swojego wizerunku”²⁵. W konsekwencji młodzież niejednokrotnie bardziej skupia się bardziej na budowaniu swojego wirtualnego niż realnego wizerunku. Opisywane przez psychologów zjawisko wynika często

²³ Por. B. Wellman, B. Hogan, *Internet w życiu codziennym*, „Kultura Popularna” 2005, nr 2, s. 40.

²⁴ Por. A. Nowak, K. Kreutz, *Internet z perspektywy nauk społecznych*, w: *Spoleczna przestrzeń Internetu*, red. D. Batorski, M. Marody, A. Nowak, Warszawa 2006, s. 7.

²⁵ Por. B. Rzepka, Pokaż siebie w Internecie, <http://www.coachingkariery.pl/materialy/artykuly/pokaz-siebie-w-internecie> (9.11.2013).

z silnej potrzeby bycia zauważonym i pozytywnie ocenionym. Głównym celem jest przedstawienie siebie w taki sposób, by inni uznali danego użytkownika za interesującego, inteligentnego, dobrze odbieranego przez otoczenie²⁶.

Aktualna sytuacja rodzi wiele znaczących pytań: Czy cyfrowi tubylcy są nadal otwarci na kształtowanie siebie poza siecią? Czy wystarcza im atrakcyjna maska lub zewnętrzna atrapa pozwalająca na lepsze funkcjonowanie w medialnym świecie? Kto staje się ich autorytetem i mistrzem? W jakim zakresie samopoczucie internetowych tubylców zależy od ilości otrzymanych like'ów? W jakim stopniu rodzice, opiekunowie, wychowawcy zdają sobie sprawę z wpływu Internetu na propagowanie stylu życia, ideałów, wzorców postępowania i zachowania?

Internet daje nieograniczony, szybki i pełny dostęp do informacji i dóbr kultury²⁷, atrakcyjność zaś przekazu w nim stosowanego sprawia, iż proces odbierania wiadomości jest przyjemny, okazjonalny i mimowolny²⁸. Należy jednak pamiętać, iż przebywanie w cyberprzestrzeni wpływa na postawy młodych silniej, niż wzory i modele przekazywane w sposób tradycyjny. W sieci młody człowiek jest bombardowany słowem, dźwiękiem, obrazem, ruchem, co bardzo wpływa na intelekt, wyobraźnię oraz uczucia²⁹, kształtując poglądy i postawy życiowe³⁰. Współcześnie następuje przenikanie różnorodnych wzorów kulturowych, stylów życia, definiowania rzeczywistości, sposobów zachowania i wartości³¹. „Dialog międzykulturowy oparty na wspólnie uznawanych wartościach, zakorzenionych w naturze osoby, umożliwiany przez Internet i inne środki społecznego przekazu może być „szczególnie skutecznym narzędziem budowania cywilizacji miłości”. To jednak nie wszystko. „Paradoksalnie jed-

²⁶ Por. P. Wallace, *Psychologia Internetu*, Poznań 2000, s. 50-51.

²⁷ Por. A. Tarkowski, J. Hofmokl, *Wolna kultura w edukacji*, w: *Szkola w dobie Internetu*, red. A. Nowak, K. Winkowska – Nowak, L. Rycielska, Warszawa 2009, s. 97.

²⁸ Por. D. Sarzała, *Problem agresji i przemocy w multimedialnych elektronicznych*, dz. cyt., s. 273.

²⁹ Por. A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2004, s. 62.

³⁰ Por. A. Roguska, A. W. Świdorski, *Rola mediów w wychowaniu*, w: *Problemy rozwoju i wychowania*, red. J. Stypułkowska, Warszawa 2004, s. 316.

³¹ Por. I. Stolarczyk, *Dylematy globalizacji*, Tarnów 2003, s. 149; W. J. Burszta, *Wirtualizacja kultury i co z tego wynika*, w: *Religia i kultura w globalizującym świecie*, red. M. Kempy, G. Woroniecka, Kraków 1999, s. 34; K. Chrostowska, *Problem z określeniem własnej tożsamości w społeczeństwie postindustrialnym*, w: *Gospodarka i społeczeństwo w dobie globalizacji*, red. A. Bączkiewicz, Warszawa 2000, s. 220.

nak te same czynniki, które mogą prowadzić do lepszego porozumienia, mogą też pogłębiać egocentryzm i wyobcowanie”. Internet może jednoczyć ludzi, może także ich dzielić, zarówno jako jednostki, jak i wzajemnie nieufne grupy, rozdzielone ideologią, polityką, własnością, rasą lub grupą etniczną, różnicami międzypokoleniowymi, a nawet religią³².

2. Wybrane niebezpieczeństwa i zagrożenia cyberprzestrzeni

Prócz niewątpliwych zalet cyberprzestrzeni niesie ze sobą wiele zagrożeń, stawiając przed rodzicami, dziadkami, opiekunami nieznanne dotychczas wyzwania wychowawcze, np. ochrona dzieci przed niedostosowanymi do ich wieku treściami, moralnie nagannymi³³. Środowisko wirtualne dołącza do tradycyjnych środowisk wychowawczych ze swoim ogromnym wpływem. W tym nowym środowisku ujmowanym można wyróżnić dostrzec zarówno źródło zachowań i wzorców postępowania, jak i dostęp do informacji, płaszczyznę kontaktów i zabaw z rówieśnikami w grupach, które w normalnym środowisku domowym nie miałyby miejsca³⁴.

Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu wskazuje na istniejące aktualnie zagrożenia i obszary problematyczne związane z cyberprzestrzenią. Jako jeden z najistotniejszych podaje „cyfrową przepaść”, która oddziela bogatych od biednych, zarówno wewnątrz narodów, jak i między nimi, według kryterium dostępu lub też jego braku do najnowszej technologii informacyjno komunikacyjnej. W tym sensie pogłębia się przepaść między „zasobnymi finansowo i bogatymi w informację” a „pozbawionymi środków finansowych i informacyjnie biednymi”³⁵. Rada przypomina również, iż Internet podaje sposoby myślenia o człowieku, relacjach społecznych, rodzinie, religii, które niejednokrotnie podważają i niszczą kultury tradycyjne, co prowadzi do narzucania określonego światopoglądu i wartości, stając się imperializmem kulturowym³⁶. „Dominacja jest szczególnie poważnym problemem, gdy kultura dominująca niesie ze sobą fałszywe wartości, wrogie prawdziwemu dobru jednostek i grup. W obecnym stanie rzeczy Internet, obok innych środków społecznego przekazu, niesie przesłanie obciążone wartościami zachodniej kultury

³² Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 9.

³³ Por. B. Szmigielska, *Internet jako środowisko edukacyjne*, w: *Psychologiczne konteksty Internetu*, red. B. Szmigielska, Kraków 2009, s. 16.

³⁴ Por. *tamże*, s. 20.

³⁵ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 10.

³⁶ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 11.

świeckiej ludziami i społeczeństwom w wielu przypadkach nieprzygotowanym na ocenienie go i poradzenie sobie z nim. Skutkiem tego są poważne problemy – na przykład w odniesieniu do małżeństwa i życia rodzinnego, które doświadczają *rozległego i głębokiego kryzysu* w wielu częściach świata³⁷.

W XXI wieku ujawniły się nowe problemy moralne, dawniej niespotykane. Część tradycyjnych wartości uległa modyfikacji i przewartościowaniu, część zupełnie zanikła. Coraz częściej jednostka stawiana bywa w sytuacji, w której brak jasnych norm, odpowiednich wartości czy też ram instytucjonalnych regulujących zachowania i działania w sieci³⁸. W etycznej ocenie Internetu najważniejsze jest jego odniesienie do osoby i wspólnoty. Treść przekazu internetowego, proces przekazu, jego struktury i zagadnienia systemowe muszą być podporządkowane zasadzie: osoba ludzka i społeczność są celem i miarą stosowania środków społecznego przekazu³⁹.

„Wpływ tego medium na rozwój psychiczny i zdrowie również wymaga ciągłego studium, biorącego pod uwagę możliwość, że długotrwałe zanurzenie w wirtualnym świecie cyberprzestrzeni może dla niektórych być szkodliwe. Choć jest wiele korzyści z możliwości, które technologia daje ludziom, aby „tworzyli zestawy informacji i usług przeznaczone wyłącznie dla nich samych”, pociąga to za sobą „nieuniknione pytanie: czy w przyszłości społeczeństwo będzie zbiorem wielu społeczności złożonych z pojedynczych ludzi? (...) W takim świecie cóż stanie się z solidarnością, co stanie się z miłością?”⁴⁰.

Nie wolno również bagatelizować niebezpieczeństw i zagrożeń, na które można się natknąć młody użytkownik Internetu. Wraz z użytkownikami do cyberprzestrzeni zostały przeniesione patologie i dysfunkcje społeczne, do których można zaliczyć: różnego rodzaju frustracje, indywidualną lub zbiorową agresję; powielanie wzorców patologicznych (agresja, wulgaryzmy w grach komputerowych przenikają do świata off-line, w którym kształtują zachowania młodych ludzi, wyzwalając w nich przemoc oraz nietolerancję); dostęp do

³⁷ *Tamże*.

³⁸ Por. G. Szumera, *Skutki kulturowe wywołane przez współczesne środki komunikacji*, w: *Człowiek a światy wirtualne*, red. A. Kiepas, M. Sułkowska, M. Wołek, Katowice 2009, s. 77; E. Osewska, J. Stala, *Założenia i uwarunkowania wychowania religijnego podejmowanego w środowisku rodzinnym*, w: *Wychowanie do wartości w świecie cyberkultury*, red. B. Bilicka, Toruń 2012, s. 183-214.

³⁹ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 3; Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, n. 21.

⁴⁰ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, n. 13.

patologicznych grup funkcjonujących na granicy prawa lub poza nim (grupy popularyzujące pornografię dziecięcą, prostytutkę, pedofilię, handel organami, handel ludźmi w celach zarobkowych); łatwiejszy kontakt z „toksycznymi” grupami kulturowych, sektami, pseudoruchami religijnymi, grupami promującymi nienawiść oraz grupami nastawionymi na zysk z pominięciem godności człowieka⁴¹.

Szczególnym zagrożeniem dla osoby wierzącej staje się coraz mocniejsze w cyberprzestrzeni „ignorowanie lub spychanie na ubocze zagadnień i doświadczeń religijnych, traktowanie religii bez należytego zrozumienia, a nawet z lekceważeniem jako przedmiotu płytkiej ciekawości, który nie zasługuje na poważne zainteresowanie; szerzenie religijnych nowinek kosztem tradycyjnej wiary; nieprzyjazne traktowanie prawomocnych społeczności religijnych; ocenianie religii i doświadczenia religijnego według laickich kryteriów przydatności oraz faworyzowanie tych poglądów religijnych, które odpowiadają świeckim upodobaniom; próby zamknięcia transcendencji w granicach racjonalizmu i sceptycyzmu”⁴². Następuje swoiste zalewnie informacjami mało znaczącymi dla ludzkiego ducha, tak że pozostaje on zamknięty w kręgu produktów konsumpcyjnych, bez odniesienia do transcendencji.

Wspomniane dokumenty zwracają również uwagę na przemijalność i ulotność treści, nastawienie na dostarczanie informacji bez kształtowania wartości, powierzchowność, pragmatyzm oraz sprzyjanie relatywizmowi poznawczemu, światopoglądowemu i moralnemu. Wymienione zagrożenia winny stać się wezwaniem dla rodziców, opiekunów, wychowawców do pełniejszej realizacji swoich zadań wychowawczych⁴³.

3. W poszukiwaniu rozwiązań

Wobec gwałtownego rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych skutecznie wykonywanie zadań wychowawczych stawia przed rodzicami i opiekunami wymóg wypracowania adekwatnej strategii komunikacji interpersonalnej, która pozwoli młodemu pokoleniu wypowiadać się w sposób zarówno efektywny, jak i akceptowany społecznie. Rezultaty badań empirycznych potwierdzają, iż prawidłowa komunikacja w rodzinie jest znaczącym

⁴¹ Por. J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, dz. cyt., s. 278.

⁴² Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, n. 18.

⁴³ Por. G. Grochowski, *Kościół na temat katechetycznego wykorzystania Internetu*, „Katecheta” 2003, nr 2, s. 10-18.

elementem sprzyjającym jej trwałości i poczuciu szczęścia⁴⁴, jak również wskazują na jej rolę w kształtowaniu charakterystyk poznawczych, emocjonalnych oraz społecznych obydwóch stron. Style komunikacji oddziałują na funkcjonowanie jednostek nie tylko w okresie, gdy zachodzi akt komunikacyjny, ale i w późniejszym czasie⁴⁵. Prezentując komunikację interpersonalną jako proces posiadający czasowo znaczące skutki, można uznać, iż w rodzinie zarówno słowa, jak i wyrażone pozawerbalnie emocje pozostają długo w pamięci. Zwłaszcza sytuacje nacechowane dużym ładunkiem emocjonalnym wpływają na procesy pamięciowe członków rodziny. Interakcyjny charakter komunikacji rodziców z dziećmi zmienia się w zależności od wieku dzieci, ale i również, choć w znacznie mniejszym stopniu, od wieku rodziców. Dlatego prawidłowa komunikacja między członkami rodziny winna być oparta na wzajemnej otwartości, życzliwości, zaufaniu i modyfikowaniu komunikatów zarówno werbalnych, jak i niewerbalnych⁴⁶.

W tym kontekście pojawiają się pytania: na ile współczesna komunikacja oparta na nowych technologiach informacyjno-komunikacyjnych tworzy medialną monokulturę, zamkniętą na bardziej subtelne i złożone idee oraz na dialog? Co należy robić, aby Internet był obecny w życiu rodziny w sposób konstruktywny, a nie destrukcyjny? W jakim znaczeniu Internet stanowi szansę a w jakim zagrożenie procesu komunikacji i wychowania w rodzinie?

Papież Jan Paweł II w Liście Apostolskim *Szybki rozwój* odnosząc się do środków społecznego przekazu wskazał na trzy podstawowe płaszczyzny: formację, uczestnictwo i dialog. Nowe technologie komunikacyjne domagają się od ich użytkowników odpowiedniej działalności formacyjnej, prezentującej nie tylko wiedzę o mediach, ale uczącej świadomego i odpowiedzialnego korzystania z nich. „Wprowadzane przez media nowe języki przekazu modyfikują procesy uczenia się i zmieniają jakość relacji międzyludzkich, toteż brak nale-

⁴⁴ Por. N. Stinnett, N. Stinnett, *Search for Strong Families*, w: *Family Religious Education*, red. B. Neff, D. Ratcliff, Birmingham 1995, s. 166-171.

⁴⁵ Por. J. Harwood, P. Raman, M. Hewstone, *The Family and Communication Dynamics of Group Salience*, „Journal of Family Communication” 2006, nr 3, s. 188-190; S. Rangarajan, L. Kelly, *Family communication patterns, family environment, and the impact of parental alcoholism on offspring self-esteem*, „Journal of Social and Personal Relationships” 2006, nr 4, s. 667-669.

⁴⁶ Por. N. Stinnett, N. Stinnett, *Search for Strong Families*, w: *Family Religious Education*, red. B. Neff, D. Ratcliff, Birmingham 1995, s. 169-171; B. Neff, *Family Communication*, w: *Family Religious Education*, red. B. Neff, D. Ratcliff, Birmingham 1995, s. 137-161.

żytej formacji może stworzyć niebezpieczeństwo, że zamiast służyć ludziom, będą one posługiwać się nimi i wywierać na nich przemożny wpływ. Dotyczy to zwłaszcza młodych, którzy w sposób naturalny okazują zainteresowanie nowościami technicznymi i właśnie dlatego tym bardziej potrzebują przygotowania do odpowiedzialnego i krytycznego korzystania z mediów⁴⁷. Bez prawidłowej formacji członkowie rodziny mogą łatwo stać się sprawnymi użytkownikami Internetu, ale oddzielenymi od siebie i pozbawionymi bliskich kontaktów. Wydaje się, iż szczególnie w przypadku dzieci i młodzieży niezbędna jest kontrola rodzicielska pomagająca w wyznaczeniu czasu na przebywanie dziecka w Internecie. Bowiem siecioholik nie potrafi kontrolować swego zachowania, a nawet podstawowych potrzeb, które ogranicza, zaniedbuje, a w końcu całkowicie lekceważy. Rodzice potrzebują szukać coraz bardziej aktualnych form współpracy z dzieckiem w kwestii korzystania z Internetu, od rodzicielskiej kontroli, zasady ograniczonego zaufania aż po współodpowiedzialność.

Wartość procesów wychowawczych i edukacyjnych oraz ich znaczenie dla przyszłości społeczeństwa powoduje nieustanne podejmowanie ich udoskonalenia i uskutecznienia⁴⁸. Jednak największe możliwości wychowawcze tkwią w pierwszej instytucji wychowawczej – rodzinie. Przede wszystkim dzięki faktowi, iż rodzina jest społecznością, w jakiej prawidłowym sposobem wspólnego bytowania jest komunia osób, stanowi ona wspólnotę, której nie można niczym zastąpić. W niej powstają międzyosobowe relacje: oblubieńczość, ojcostwo – macierzyństwo, synostwo, relacje braterskie i siostrzane, poprzez które każda osoba wchodzi zarówno do rodziny ludzkiej, jak i Bożej. Uczestnictwo we wspólnocie rodzinnej otwiera na drugiego człowieka, na jego godność, jedyność i niepowtarzalność oraz buduje fundament innych relacji międzyludzkich⁴⁹. W tej perspektywie można stwierdzić, iż prawidłowe rela-

⁴⁷ Jan Paweł II, List Apostolski *Szybki rozwój*, n. 11.

⁴⁸ Por. K. Denek, *Spoleczeństwo informacyjne a edukacja*, „Studia Edukacyjne” 2004, nr 6, s. 15-35; A. Janowski, *Tendencje oświatowe w rozwiniętych krajach Zachodu*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2002, nr 2, s. 6-11; S. Juszczak, *Technologie informatyczne w edukacji krajów Unii Europejskiej*, w: *Komunikacja człowieka z mediami*, red. S. Juszczak, Katowice 1998, s. 100-105.

⁴⁹ Por. FC 15; J. Mastalski, *Zarys teorii wychowania*, Kraków 2002, s. 197-204; S. Łastowska, *Komunikacja międzypokoleniowa młodzieży z dorosłymi. Aspekty pedagogiczno-katechetyczne*, w: *Troska Kościoła o współczesną polską młodzież. Zarys problematyki*, red. A. Offmański, Szczecin 2008, s. 142; J. Stala, *Personalistyczny charakter życia i wychowania rodzinnego*, w: *Dzisiejsze aspiracje katechezy rodzinnej. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, s. 375.

cje rodzinne, uczestnictwo dziecka i młodego człowieka w życiu wspólnoty rodzinnej oraz otwarcie na drugą osobę, a zarazem doświadczanie bycia przyjmowanym przez nią⁵⁰ stanowią fundament prawidłowego rozwoju osobowego i duchowego każdego z członków wspólnoty rodzinnej. Głęboki szacunek dla godności osobistej każdego z członków rodziny, zatem także dla dziecka, które ma prawo przyjść na świat uczestnicząc w życiu wspólnoty osób⁵¹ tworzy swobodną tarczę obronną przed zagrożeniami Internetu.

Jan Paweł II zwracał także uwagę, że „nie można zapominać o wielkim potencjale mediów w zakresie umożliwiania dialogu, dzięki czemu media stają się środkami służącymi poznaniu, solidarności i pokojowi. Media stanowią ogromne bogactwo, jeśli służą porozumieniu między narodami; ale stają się niszczącą «bronią», jeśli służą utrzymywaniu sytuacji niesprawiedliwości i podsycaniu konfliktów”⁵². „Komunikacja, zarówno wewnątrz kościelnej wspólnoty, jak i Kościoła ze światem, musi odznaczać się przejrzystością i wymaga nowego podejścia do kwestii związanych ze środkami przekazu. Komunikacja ta winna prowadzić do konstruktywnego dialogu, który będzie sprzyjał kształtowaniu się w chrześcijańskiej wspólnotce opinii publicznej opartej na rzetelnej informacji i zdolnej do rozeznawania problemów”⁵³. W tym kontekście rodzina, która pragnie uczestniczyć w procesie komunikacji wiary winna promować chrześcijańską kulturę porozumiewania, która polega na integracji kilku elementów. Należą do nich: podmiotowe nastawienie osób, ukierunkowanie na spotkanie i formację osobową, poszukiwanie prawdy oraz tworzenie wspólnoty. Wymienione elementy są współzależne, zatem poszukiwanie i komunikacja prawd wiary może dokonywać się tylko w kontekście prawdziwego spotkania we wspólnotce⁵⁴.

Podmiotowość ujęcia partnera komunikacji wyklucza „manipulowanie drugim człowiekiem”, które może ujawniać się jednak nie tylko w działaniach

⁵⁰ Por. K. Wojtyła, *Rodzina jako communio personarum*, AK 1978, t. 83, s. 349; Jan Paweł II, *Człowiek jest obrazem Boga (audiencja generalna 6 XII 1978)*, w: *Nauczanie papieskie*, t. I, 1978, Poznań-Warszawa 1987, s. 129-130.

⁵¹ Por. FC 26.

⁵² Jan Paweł II, List Apostolski *Szybki rozwój*, n. 11.

⁵³ Tamże, n. 12.

⁵⁴ Por. R. Mancini, *Comunicazione come ecumene. Il significato antropologico e teologico dell'etica comunicativa*, Brescia 1991; R. Chałupniak, *Katecheza jako komunikacja interpersonalna*, w: *Ut mysterium paschale vivendo exprimat*, red. T. Dola, R. Pierskała, Opole 2000, s. 501-514.

rodziców wobec dzieci, ale także w zachowaniu dzieci wobec starszego pokolenia⁵⁵. W komunikacji wiary niezbędne jest odrzucenie wszelkich form manipulacji. Oznacza to, że rodzice nie mogą zmuszać dzieci do przyjęcia wiary, ale mogą troszczyć się o wychowanie do wiary, jej wzmacnianie i rozwijanie. Podmiotowe odniesienie się do dziecka oznacza także dostrzeżenie i respektowanie jego potrzeb⁵⁶ (bezpieczeństwa, godności ludzkiej i integralności osoby, kontaktu, autentycznych relacji i spotkań z ludźmi), uznanie dążeń, pragnień, zainteresowań, życzeń, propozycji oraz wsłuchiwanie się w obawy, frustracje, lęki, i pozytywne reakcje⁵⁷. Rodzice o właściwych postawach wychowawczych spontanicznie zaspokajają podstawowe potrzeby dziecka. Zaspokojenie pierwszych potrzeb dziecka wpływa pozytywnie na formowanie osobowości dziecka i zdobywanie pierwszych pozytywnych doświadczeń, które umożliwiają kształtowanie pozytywnego obrazu Boga i postawy otwartości chrześcijańskiej „ku” ludziom i światu⁵⁸. Wychowanie do wiary wymaga cierpliwego, stopniowego i życzliwego wprowadzania młodego pokolenia w tajemnicę zbawienia⁵⁹.

Internet odkrywa z mocą funkcję słowa, obrazu, filmu, tworząc szczególnego rodzaju środowisko życia ludzi, w którym mogą oni rozpoznawać swoje istotne potrzeby, motywacje, inspiracje, pragnienia, idee, wzorce i postawy, także o charakterze religijnym. Z tego względu można i trzeba spoglądać na Internet również z teologicznego punktu widzenia. W cyberprzestrzeni występują fundamentalne dla rozwoju osoby tematy: cel i sens życia, szczęście

⁵⁵ Por. A. Jankowski, *Uczeń w teatrze życia*, Warszawa 1995, s. 146-163.

⁵⁶ Por. J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2002, s. 119-124.

⁵⁷ Por. S. Palka, *O podmiotowym traktowaniu ucznia i wychowanka*, w: *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, red. F. Adamski, Kraków 1993, s. 92.

⁵⁸ Por. J. Stala, E. Osewska, *Fundamentalne podstawy i obszary katechezy rodzinnej*, Tarnów 2000, s. 87-94.

⁵⁹ Por. J. Stala, *Familienkatechese in Polen um die Jahrhundertwende. Probleme und Herausforderungen*, Tarnów 2008; E. Osewska, J. Stala, *W kierunku katechezy rodzinnej*, Kielce 2003; J. Stala, E. Osewska, *Wyzwania ponowoczesności wobec katechezy i liturgii*, w: *Współczesna katecheza liturgiczna. Liturgia w katechezie i szkolnym nauczaniu religii*, red. A. Offmański, Szczecin 2010, s. 195-208; J. Stala, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie. Próba refleksji nad nauczaniem Jana Pawła II w kontekście polskich uwarunkowań*, Tarnów 2010.

ludzkie, miłość, cierpienie, samotność, pragnienie szczęścia i transcendencji. Jednak to od użytkownika zależy, czy ujmie je również w wymiarze religijnym. Funkcjonowanie bowiem online wzmocnione modlitwą i autentycznym życiem ewangelicznym nadaje inny sens wszystkim komunikatom i informacjom, a nawet może pomóc w kształtowaniu dojrzałości osobowej i religijnej. Jednak komunikacja międzyludzka nawet w najbardziej sprzyjających okolicznościach pozostaje niedoskonała i zagrożona niepowodzeniem, dlatego niezbędne jest odniesienie do wzoru i Mistrza komunikacji: Jezusa Chrystusa, który głosił nie tylko słowem, lecz i czynem. Mistrz z Nazaretu pozostawał doskonale prawdomówny i bezkompromisowy, mówiąc nawet o trudnych do przyjęcia kwestiach. Wezwanie do głoszenia prawdy i pozostawania w zgodzie z wymaganiami Boga winno skłonić chrześcijańskich rodziców do realizacji w domu swego prorockiego zadania i występowania przeciw fałszywym ideom. Dlatego w komunikacji w rodzinie, szczególnie komunikacji wiary winno zawsze chodzić o to, by człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, o to, aby bardziej był, a nie tylko miał, aby również umiał bardziej „być” nie tylko z drugimi, ale także „dla drugich”. W świecie narastającej dominacji technologii niezbędne jest kształtowanie właściwych proporcji między rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych a moralnością i religijnością oraz prowadzenie do upodmiotowienia człowieka w świecie ekonomii i techniki.

Elżbieta Osewska: Communication of faith in the family facing the challenges of the Internet

Since its discovery as a powerful tool of communication, the Internet has had an impressive effect on reshaping interpersonal and social communication. The constant availability of images and ideas, and their rapid transmission have had profound consequences, both positive and negative, for the psychological, moral and social development of individuals, the structure and functioning of the family, communication and the perception and transmission of values, world views, and religious beliefs. In this article, the author presents the Internet as a source of efficient communication and information, the threats and dangers connected with the cyberspace relating to these issues of family life, especially to family communication. In the last part, the author searches for the best solutions for the communication of faith within the family in the context of the rapid growth of the Internet.

Keywords: Internet, cyberspace, communication of faith, family members, pedagogy.

Nota o autorze:

Elżbieta Osewska – doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie katechetyki, profesor nadzwyczajny UKSW. W latach 1990-1993 wykładowca w centrach katechetycznych na terenie byłego ZSRR. W latach 1998-1999 Naczelnik Wydziału do Spraw Rodziny w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w Warszawie. Od 1999 r. konsultant ds. katechezy w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Łomży. Prowadzi zajęcia na Wydziale Studiów nad Rodziną UKSW w Warszawie (od 1995), w Katolickim Uniwersytecie w Leuven, Centrum Pastoralno-Katechetycznym „Lumen Vitae” w Brukseli. Członek Polskiej Komisji Akredytacyjnej, Europejskiej Ekipy Katechetycznej (EEC), European Society of Catholic Theology (ESCT), European Forum for Religious Education in Schools (EuFRES), Sekcji Wykładowców Katechetyki w Polsce i Polskiego Stowarzyszenia Familiologicznego. Rzeczoznawca ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych. Autor publikacji z zakresu pedagogiki, edukacji, dydaktyki, teologii pastoralnej, katechetyki, komunikacji interpersonalnej, polityki rodzinnej. Współredaktor i współautor podręczników do nauczania religii. Uczestnik i organizator wielu konferencji i kongresów katechetycznych w Polsce i za granicą.